

TOMASZ PIETRAS, *OPOROWSCY HERBU SULIMA. KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE*, WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO, ŁÓDŹ 2013, SS. 322 [BIBLIOTHECA THOMASOVIENSIS, VOL. II]

Badania nad dziejami rodów i rodzin rycerskich (szlacheckich) w Polsce średniowiecznej zaowocowały w ostatnich latach szeregiem prac powstałych w różnych ośrodkach naukowych. Również w mającym ugruntowane tradycje w tym zakresie łódzkim ośrodku mediewistycznym ukazała się niedawno monografia dra Tomasza Pietrasa pt. *Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce*.

Praca ta powstała na kanwie dysertacji doktorskiej „Ród Sulimów w Wielkopolsce, w ziemi łęczyckiej oraz na Kujawach w średniowieczu” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Alicji Szymczakowej. Wersja oddana do rąk Czytelników została wzbogacona o uwagi recenzentów wyznaczonych w przewodzie doktorskim: prof. dra hab. Tomasza Jurka i prof. dra hab. Tadeusza Nowaka oraz recenzenta wydawniczego – prof. dra hab. Sobiesława Szybkowskiego.

Monografia składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Uzupełniają ją spis wykorzystanych źródeł i literatury, pięć tablic genealogicznych, wykaz skrótów i ilustracji, indeks osób oraz streszczenie w jęz. angielskim. Układ pracy jest typowy dla monografii o charakterze genealogiczno-prozopograficznym.

W rozdziale pierwszym zostały omówione początki Sulimów w ziemi łęczyckiej. Autor dokonał próby identyfikacji antenatów Oporowskich w XII i XIII w. oraz przedstawił działalność pierwszych uchwytnych w źródłach pewnych przedstawicieli tej rodziny. Omawiając szczegółowo karierę Stefana z Oporowa oraz jego synów ukazał drogę, dzięki której oni – jako przedstawiciele Sulimów łęczyckich - mogli wejść na szczyty lokalnej społeczności szlacheckiej.

Rozdział drugi został w całości poświęcony jednemu synowi Włodzimierza – Mikołajowi, który rozpoczynając karierę urzędniczą jako podkoni, osiągnął w 1419 r. najwyższy urząd – województwo łęczyckie. T. Pietras omówił nie tylko jego karierę polityczną, ale również działalność majątkową. W osobnym podrozdziale zanalizował korzyści, jakie przyniosło Mikołajowi małżeństwo z Kujawianką Krystyną ze Służewa herbu Pomian. Słusznie podkreślił dbałość wojewody o staranne wykształcenie synów, dzięki czemu drugi w starszeństwie Władysław z Oporowa, doktor dekretów, objął jeden z najważniejszych urzędów centralnych –

podkanclerstwo, a potem biskupstwo włocławskie, zaś swą karierę zakończył jako arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski.

Życie i działalność licznego potomstwa Mikołaja została omówiona w rozdziale trzecim. Oprócz solidnego biogramu najbardziej znanego Władysława znajduje się tutaj dokładne omówienie karier: Stefana z Chodowa i Oporowa, Jana z Goślubia, Bogusława ze Służewa i Oporowa, Mikołaja z Miłonic i Oporowa oraz Piotra z Oporowa. Posiadanie tak licznego potomstwa płci męskiej nie wpłynęło na znaczne rozdrobnienie majątkowe rodziny czy spadek jej znaczenia w elicie politycznej. Wprost przeciwnie, to właśnie w tym okresie ugruntowała się ich pozycja możnowładcza, czego wymiernym dowodem oprócz wspomnianej wyżej kariery prymasa Władysława jest fakt, iż Bogusław został wojewodą inowrocławskim, natomiast Piotr objął palacę łączycką.

Rozdział ostatni omawianej monografii poświęcony został kolejnym pokoleniom Oporowskim – synom Piotra. Omówiono tutaj życie i działalność biskupa i podkanclerzego koronnego Andrzeja, wojewody inowrocławskiego i brzeskiego kujawskiego Jana oraz pozostałych Piotrowiców piastujących już mniej zaszczytne urzędy czy godności: kanonika Andrzeja i kasztelana Mikołaja. W dalszej kolejności przybliżona została postać najwybitniejszego syna Jana Piotrowica, który po ojcu odziedziczył nie tylko imię, ale podobnie jak on otrzymał palacę inowrocławską i brzeską kujawską. Osobno zostały omówione kariery braci Jana młodszego – starostów kruszwickich. Interesujące rozważania kończy przedstawienie działalności Andrzeja Mikołajowica, który w pierwszej połowie XVI w. był wojewodą inowrocławskim, brzeskim kujawskim i łączyckim.

Wbrew cezurze czasowej zawartej w tytule pracy T. Pietras uwzględnił zatem działalność Oporowskich także w początkach epoki nowożytnej. Był to zabieg słuszny. Dzięki temu ukazany został spadek znaczenia rodziny na arenie politycznej zauważalny już pod koniec XV w., a wyraźnie widoczny w połowie następnego stulecia, kiedy to Oporowscy stali się klientami Pampowskich czy Tomickich, a wpłynęło na to szereg czynników, zarówno politycznych, jak też związanych z prowadzoną wówczas polityką małżeńską generującą duże koszty (wysokie posagi dla córek), czy niewłaściwym zarządzeniem dobrami. Cenne uwagi na ten temat zawarł Autor w podsumowującym zakończeniu. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na aspekty ekonomiczne małżeństwa wojewody Jana (starszego), którego żona, Zofia z Żurawicy, wniosła w posagu znaczne dobra Odrowążów na Rusi. Ten bardzo pozytywny aspekt nie został jednak wykorzystany, bowiem część majątków ruskich Oporowskich została im odebrana z powodu nie obsadzenia wypraw zbrojnych. Z kolei dobra w ziemi wieluńskiej wniesione przez Annę z Wieruszowskich pozwoliły chwilowo utrzymać pozycję Mikołajowi Andrzejowicowi, kasztelanowi

wieluńskiemu (zm. 1561). Niekorzystne czynniki demograficzne (więcej narodzin córek) oraz utrata niedługo później starostwa kruszwickiego (1572-1573) zadecydowały jednak o trwałym spadku znaczenia rodziny na arenie politycznej.

Monografia autorstwa T. Pietrasa ukazuje więc w sposób kompleksowy działalność Oporowskich – jednej z najważniejszych rodzin w Polsce przełomu średniowiecza i czasów nowożytnych. Do tej pory szczegółowych studiów doczekał się podkanclerzy Władysław Oporowski¹, inni przedstawiciele tej rodziny uhonorowani² zostali np. odpowiednimi biogramami w Polskim Słowniku Biograficznym, czy też wzmiankowano o nich przy okazji badań nad innymi rodzinami legitymującymi się herbem Sulima².

Praca powstała w oparciu o bogaty materiał źródłowy. Szczególnie godne podkreślenia jest wykorzystanie rękopiśmiennych ksiąg grodzkich i/lub ziemskich: brzeskich, brzezińskich, gnieźnieńskich, kaliskich, konińskich, łączyckich, orłowskich, sieradzkich oraz poznańskich, a także dokumentów. Bardzo czytelny układ bibliografii pozwala bez trudu odnaleźć ponadto liczne źródła drukowane oraz bogatą literaturę. Zwraca uwagę wykorzystanie nie tylko literatury historycznej, ale i wyników badań archeologicznych odnoszących się do głównie do budowy i dziejów zamku i klasztoru w Oporowie. Śledzenie zawitych wywodów o charakterze genealogicznym ułatwiają przejrzyste i bardzo dokładne tablice zawarte na s. 284-293. Książkę wzbogacają zamieszczone w tekście ilustracje (9), których wykaz jest również zamieszczony przy końcu pracy. Lekturę tekstu ułatwia indeks osób uwzględniający sprawowane przez nich urzędy.

Na zakończenie warto podkreślić umiejętności „pozahistoryczne” Autora, który – jak wynika z informacji zawartych na stronie redakcyjnej książki – osobiście dokonał również edycji tekstu, składu i łamania. W efekcie tych prac Czytelnik otrzymał wartościowe opracowanie odnoszące się do jednej z najważniejszych rodzin działających na obszarze tzw. szerokiej Wielkopolski zawarte w przejrzystej, przyjaznej szacie edytorskiej.

Zalety monografii doceniło również Jury Nagrody im. Adama Heymowskiego, które przyznało jej Autorowi w 2015 r. nagrodę za tę książkę uznając, iż było to wybitne osiągnięcie na polu genealogii i heraldyki.

Wioletta Zawitkowska
Uniwersytet Rzeszowski

¹ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395-153), podkanclerzy królewski, biskup wrocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „*Studia Claramontana*”, t. 21, 2003, s. 174-449.

² Szczegółowo stan badań omówiony jest we wstępie recenzowanej pracy.